

DALARNAS SPELMANSBLAD

1/2012

il cuore

Från fiddla till violin
Gränsträffen och
en raket i taket
Fiolens och
kroppens
akustik

För kontakt, skicka e-mail till oss båda:
jessie.pollack@gmail.com
thomas.fahlander@bredband.net

www.dalarnasspelmansforbund.se
Vid adressändring: meddela kassör via brev/e-post.
Kansli: Brita Ström, 0730-337 991.
Folkmusikens Hus, Dalagatan 7, 795 31 Rättvik.
0248-79 70 57, dsf@folkmusikenshus.se
Ordförande: Pontus Selderman, 023-190 57
pontus.selderman@storaenso.com
Vice ordförande: Verf Lena Egardt, Älvdalen.
0251-415 09. verf.lena.egardt@edu.alvdalen.se
Kassör: Pär Frejd, 0240-65 03 49, Gamla Bangatan
41 A, 771 53 Ludvika. par@frejd.com
Sekreterare: Janne Wallman, Saxdalen. 0240-314 21.
janne.wallman@gmail.com
Övriga styrelseledamöter: Anna Aronson, Mora,
Thomas Fahlander, Falun, Tommy Gjers, Siljansnäs.
Suppleanter i styrelsen: Monica Bjurström, Jon
Holmén, Stefan Steger, Zara Helje, Stina Johansson,
Hanna Lindblom och Olle Moraeus.
Sektioner:
Horn och blås: John-Erik Eggens 0248-302 10.
Nyckelharpa: Elisabeth Hjortman 023-269 48.
Sång: Gunnar Turesson 023-508 68.
Försäkringskommitté: Pär Frejd 0240-65 03 49,
Lars Jobs 0247-108 59, Sven Roos 0247-106 46.
Uppgifterna i Dalarnas Spelmansförbunds (DSF)
medlemsregister används till tidnings- och adress-
utskick och för DSFs administration. Adressetiketter
kan beställas och användas av intresserade.
Registeransvarig: par@frejd.com

MEDLEMSAVGIFT FÖR 2012
150 kronor. Upp till 16 år: 75 kronor.
Medlemmar bosatta utanför Sverige: 250 kronor.
Sätt in medlemsavgiften på Dalarnas Spelmans-
förbunds postgiro 29 95 28-0, ange namn, adress,
födelseår, telefon, spelmanslag, instrument. Eller
skriv till par@frejd.com så kommer inbetalningskort
och även information om instrumentförsäkringen.
(Tidningarna Dalarnas Spelmansblad och
Spelmannen ingår i avgiften).

ANNONSERING
Boka plats senast vid annonsstopp (datum nedan).
Leverera färdig annons som tryckoptimerad pdf
(utan utfall och märken) senast en vecka efter
annonsstopp till jessie.pollack@gmail.com
Ej färdigt material (manus, bilder, logotyper etc)
som ska produceras av oss behöver vi få senast
samma dag som annonsstoppet.
Priser/mått:
Helsida: 2000 kr (bredd 185 mm, höjd 273 mm)
Helsida utfallande: 2000 kr (bredd 218 mm, höjd
303 mm och satsyta bredd 185 mm, höjd 273 mm)
Halvsida: 1200 kr (bredd 185 mm, höjd 135 mm)
Fjärdedel: 800 kr (bredd 90 mm, höjd 135 mm)
Åttondel: 500 kr (bredd 90 mm, höjd 67,5 mm)

Ansvarig utgivare: Thomas Fahlander
Redaktörer: Jessie Pollack och Thomas Fahlander
Omslagsfoto: Thomas Fahlander
Tryck: Sahlanders Grafiska, Falun.
ISSN 02880-6584
Det redaktionella arbetet med nr 1/2011
avslutat den 12 februari 2012.

KOMMANDE NUMMER 2/2012
Utgivningsdag: 7 juni
Annonssstopp: 5 maj

Brev från Thomas

Människans bästa vän, del 2

Detta har hänt..

Långt borta på en plats där man nuförtiden reser och bränner sig
på maneter har en fiskare spänt en lina över en halv kokosnöt och
pressat fram en skön ton.

Något senare..

1566, får Andrea Amati, i Cremona, en beställning på en
uppsättning stråkinstrument från franska hovet och vips är den
moderna fiolen född.

Och nu..

fortsätter vår serie om fiolbyggare i Dalarna. I det här numret
porträtteras ytterligare tre: Staffan Rasmusson, Bosse Önander
och Gunnar Brandin.

Dessutom tränger vi in i fiolens språkliga värld och kan fundera
varför "Ijudpinne" heter "hjärta" på italienska och "själ" på
spanska. Säger det något om förhållandet till musiken eller till
hantverket?

Och så inleder vi en serie artiklar om fiolens och kroppens akustik.
Ja, du läste rätt. Det stod kroppens akustik. Sparf Anders, 96, är
fortfarande tänkande, reflekterande, forskande och synnerligen
överraskande.

Överraskande var också ett telefonsamtal till Berit Klockar.

Men för att förstå det måste man läsa om Gränsträffen.

Thomas Fahlander

Vi gjorde det här numret

Redaktör/Layout
Jessie Pollack

Reporter
Stig Meiton

Reporter
Jenny Asp

Reporter
Janne Bäckman

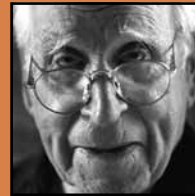
Fotograf
Berit Klockar

Fotograf
Per Hardestam

Fotograf
Hans Olander

Reporter
Anders Sparf

Reporter
Ingrid Säbb

Redaktör
Thomas Fahlander

Välkommen till Dalarnas Spelmansblad!

Värmen slår emot mig när jag öppnar dörren. Ljuset och sorlet som anades från utsidan växer till en färg-
sprakande röra när jag kliver över tröskeln. Det är en skön energi i den lilla lokalen och jag slår mig ner vid
närmsta bord. Alla andra ser ut att höra hemma här och jag vill inte märkas. Jag vill bara iakttä. Den familjära
stämningen är slående och servitrisen springer runt leende mellan borden, småpratandes och skrattandes
med alla. Hon ler stort mot mig när jag beställer ett glas. Det känns genuint och det är därför jag är här.
En liten intim restaurang på en bakgata. Bara ägarnas släktingar och vänner är här. Och så jag.

Sedan händer det. Några av männen börjar flytta bord. Några andra röjer undan tallrikar, glas och bestick.
Servitrisen höjer volymen på musiken ytterligare. En av de äldre männen rör sig plötsligt in mot utrymmet
som skapats mellan borden. Han börjar dansa. Först långsamt och sedan snabbare i takt med musiken.
Armarna håller han rakt ut åt sidorna medan han rör sig i en cirkel motsols i rummet. Övriga står eller sitter
runtom och klappar takten och hejar på. Ibland gör han små långsamma piruetter, utan att tappa takten.
Två män ansluter och det blir en ringdans där de håller varandra om axlarna. Ringen växer sedan tills det är
fler som dansar än tittar på.

Jag sitter lite snett bakom det som pågår. Jag är uppslukad. Musiken, värmen och alla skratten. Det är som
att få kika igenom ett hemligt titthål. De vet om att jag är där och jag tror att de är stolta. De ska de vara.
Att få vara med om spontan folkdans är inget annat än magi. Oavsett om det är i en trång restaurang på en
bortglömd grekisk ö eller i en liten by i Dalarna.

Välkommen till Dalarnas Spelmansblad.

Trevlig läsning,
Jessie och redaktionen

4 Från fiddla till violin
– så fick fiolen sitt namn

6 Staffan dansade in i instrumentmakandet

8 Skakelpinglan

9 Gränsträffen och en raket i taket

9 Mollepriset till Emil Ridderstolpe

10 Fort och bra har aldrig gått ihop

14 Utan en bra ton är fiolen inget att ha

16 Om fiolens och kroppens akustik

17 Soling laddar för en ny Jonnykurs

18 Rättvikarnas Gånglåt på
amerikanska på cruisingen

Jenny Asp reder ut begreppen:

Från fiddla till violin – så fick fiolen sitt namn

Säger du att du spelar fiol eller violin? För spelmän inom folkmusiken blir svaret antagligen fiol medan det inom den klassiska musiken är vanligare med violiner. Men eftersom de båda termerna syftar på samma slags instrument – ett mindre stränginstrument som spelas på med hjälp av stråke – varför finns det då två olika ord för det?

Språk har många gånger flera ord för samma sak, vi kallar dem ofta synonymer, men det finns ändå alltid en viss skillnad mellan dem – i betydelse, stilnivå eller användning. Eftersom språket alltid strävar efter ekonomi finns det aldrig några överflödiga ord och heller ingen total synonymi, vilket innebär att inga ord helt kan ersätta varandra.

Det är intressant att se musiktermer och musikhistorien ur ett språkligt perspektiv. Eftersom vi använder språket i nästan allt vi gör kan vi genom att undersöka det också förstå hur vi tänker, hur vi uppfattar saker och ting och även se hur företeelser och föremål har utvecklats

under historiens gång. Ur ett etymologiskt perspektiv, alltså genom att undersöka ords ursprung och historia, kan vi hitta många förklaringar till varför saker heter som de gör och hur de förhåller sig till varandra. Som i det här fallet orden fiol och violin.

Om man ska börja från början var fiolens föregångare fiddlan, ett medeltida instrument med tre till fem strängar. Dess namn kan man härleda tillbaka till latinets vitula eller vitala som den vandrande spelmannens stråkinstrument kallades på den tiden. Men Vitula är också namnet på segerjublets gudinna och vitulari betyder på klassiskt latin 'jubla'.

Även om det råder en viss oenighet bland språkforskarna om den kopplingen till ordet fiddla är det ändå en spännande tanke – att ursprunget till fiolen kommer från ett segerjubel. Inte så konstigt då att fiolen är bland de populäraste instrumenten. Vem vill inte spela på ett jublande segrande instrument?

Att orden fiddla, fela och fiol är besläktade med varandra känns inte helt orimligt, men när kommer då violinen in i bilden? Faktum är att den lite större violan, som idag kallas för altfiol, existerade innan violinen hade uppfunnits.

På 1500-talet fanns det två typer, viola de gamba, som hölls i knät, och viola de braccio, som hölls med armen. Det är lite svårare att spåra ursprunget till ordet viola men vissa hävdar att det har samma ursprung som fiddla, alltså det latinska vitula.

Instrumentet viola kom från Italien och det var också där den moderna violinen kom till på 1560-talet, tillverkade av Gasparo da Saló och Andrea Amati. Det var den första mindre varianten av violan och kallades också för violino på italienska. -ino är en diminutivform på italienska, alltså betyder violino egentligen 'liten viola' – just det den från början också var.

En släkting till Andrea Amati, Nicola Amati, startade senare fiolbyggarskolan i Cremona där han lärde upp bland andra Andrea Guarneri och den idag kändaste av fiolbyggare – Antoni Stradivari.

Den mindre violinen spred sig under 1500- och 1600-talet i Europa och kom till Sverige med det lågtyska och franska namnet viole. Att detta sedan utvecklades till fiol beror antagligen på att v uttalas f på tyska – alltså fiole. Det kan också bero på att vi sedan tidigare hade de gamla namnen fiddla och fela som gjorde

Visste du att...

... ljudpinnen heter il cuore på italienska och el alma på spanska, alltså 'hjärtat' och 'själen'.

... violin heter fiolin på norska.

... stråken har grundbetydelsen 'det man stryker med'.

... på samma sätt som en sadel som läggs på hästryggen för att fördela ryttarens vikt och ge stöd, höjer fiolens sadel upp strängarna och ger dem stöd över greppbrädan. Ordet sadel kommer ifrån det fornsvenska sapul som har betydelsen 'sitta'.

... frosch kommer från tyskans Frosch som betyder 'groda', som i sin tur antagligen kommer ifrån stråkens hoppande rörelser!

... harts antagligen kommer från det tyska Harz som betyder 'kåda'.

... violin heter det även på engelska, vietnamesiska, swahili, spanska och danska, för att nämna några språk.

... altfiol heter bratsj på norska, antagligen från den ursprungliga viola de braccio.

... stallet kommer i från det fornordiska stalder som betyder 'ställe' eller 'ställning'. Jämför med orden installera och piedestal som också kommer därifrån.

... stallet heter 'bro' på flera andra språk, bridge på engelska, puente på spanska, Steg på tyska.

... från tyskans Geige 'fiol' har vi det svenska giga, som i nyckelgiga, 'nyckelharpa' och mungiga.

... snäckan kommer ifrån det tyska Schnecke, som båda är besläktade med snigel.

► att f-formen kändes naturligare än v.

Det gamla namnet fiddla lever även kvar i andra språk än svenskan. Vi har fiddle i engelskan, som är en mer vardaglig benämning på fiol och oftast används inom folkmusiken. Tyskans Fiedel och isländskans Fídl härstammar också från samma latinska föregångare, vitula, och används på samma sätt som fiddle och fela.

Ordet fiol härstammar alltså från både det äldre fiddla och det nyare fiole via violin och violino, som alla i slutändan kanske har samma latinska ursprung. Men

vad som är mer oklart är om de båda orden fiol och violin alltid har existerat sida vid sida eller om något av dem dök upp senare än det andra.

Något som dock är vanligt i både de germanska och romanska språken, som alla är starkt influerade av latin på olika sätt, är att man ofta har två olika ord för saker och ting, där det lite "finare" ordet med högre stilnivå oftast är inlånat och ligger närmast den latinska motsvarigheten. Den mer vardagliga benämningen brukar vara folkligare, dialektal och ha en lång historia i det egna språket. Det

passar även in i detta fall, där fiol är det vardagligare, folkligare uttrycket med anor längre tillbaka än violin. Violin kan tyckas ha högre stilnivå än fiol och det ligger även närmare latinets.

Men oavsett vad du svarar på den inledande frågan – om du spelar fiol eller violin – handlar det i grund och botten om samma instrument, som kanske till och med har samma etymologiska härkomst. Sprunget ur segerjublets gudinna.

"Staffan dansade in i instrumentmakandet"

Det känns nästan lite bakvänt, men vad gör det när resultatet blev bra. Staffan Rasmusson, fiolbyggare i Mora började nämligen i andra änden. Med folkdans.

– Sen behövdes några som spelade till folkdansen och då lärde jag mig spela. Och sen började jag spela ändå... En knippe kärlek – inte bara till musiken – behövs naturligtvis också. Staffan träffade frugan Liselott genom folkdansen. Och det var hon som fick lära honom fiolgrunderna. Folkdansen tog dem till ett utbyte med Norge och i Bergen kom han i kontakt med hardangerfelen. Det var då lusten att bygga instrument startade. – Jag bestämde mig för att bygga en hardangerfela. Jag höll på i ett år med den och fick god hjälp av Hans Lissper och Per Klinga. Intresset var väckt. Och så långsökt var det inte att Staffan började med fiolbyggandet. Han är nämligen i grunden precisionsverktygsmakare och har sedan 38 år tillbaka jobbat som det i Östnor. Idag jobbar han på kvalitetsavdelningen med det verkliga finliret när det gäller att kalibrera verktygen. Han jobbar med pre-

cision som handlar om tusendelar. – Fiolbyggandet ligger nära. Det handlar om noggrannhet. Det var också jobbet som gav Staffan möjligheten att utveckla sitt instrumentbyggande. – En av mina chefer på Mora Armatur stack åt mig en broschyr om utbildningen i Leksand och tyckte att det skulle vara något för mig. Jag fick ledigt i tre år för att studera fiolbygge! Jag hade med mig hardangerfelen när jag sökte in på skolan. – I skolan lärde jag mig att resonera som ungdomarna. Allting går! Under praktiktiden var han givetvis i Cremona. – Jag och Gunnar Brandin kamperade ihop. Förutom byggandet träffade vi massor av trevliga spelmän. Bland annat en teatergrupp som blivit musikgrupp och spelade alla möjliga instrument och nationers musik. Jag tog med några av dom

låtarna hem och vi spelar dom i gruppen Alva som vi har bredvid spelmanslaget. Samma dag som han tog sin examen stod för övrigt Staffan på Dalhallas scen med spelmanslaget – och Linda Lampenius. – Jag kunde inte hålla mig. Jag knackade på hos henne och frågade om jag fick titta på hennes Gaglianofiol och det fick jag. Den är värd någon miljon... I spelmanslaget spelar Staffan kontrabas och även i verkstaden har inriktningen varit mycket mot kontrabas och celloreparationer. Men det har blivit annat också. Säckpipor till exempel. Och cajoner. Ni vet, de där fyrkantiga lådorna som låter som ett helt trumset när man slår på dom. Staffan är nämligen trummis också, sen 20 år tillbaka. – Jag har jämt trummat på knäna och bordsskivorna så när min sväger ville börja spela Shadows och Spotnicks låtar igen hjälpte han mig med halva kostna-

den till ett trumset och på den vägen är det. Gruppen Young Ones har funnits i 20 år i år och spelar just nu in sin tredje skiva! Fiolbyggandet är dock det mest intressanta av instrumentskapandet. Men på frågan vad som gör det så speciellt blir svaret något överraskande: – Jag vet inte! Det bara är speciellt. Det är roligt att färdigställa ett instrument som någon kan spela på – i vårt fall spelar hela familjen. – Säckpiporna är omöjliga att hålla reda på vad de tar vägen. Kontrabasarna har egentligen inga fasta mått som fiolerna. Fiolerna är mer kontrollerat, mer precisionsbygge. Men man vill hela tiden försöka variera sig. Det är roligt att laborera med strängar, tjocklek på botten, för att höra hur karaktären ändrar sig. Och idealet är förstås att börja från scratch, från någon av de fina specialstycken av trä som han får från Ungern,

eller till och med från borgmästaren i Cavanese som valde ut ett speciellt trästycke åt Staffan. Ofta är det dock kraschade fioler som ska renoveras som hamnar i Staffans händer. – Det händer att dom kommer i en Domuskasse. Då blir jag alltid skraj. Ofta fattas det väsentliga delar. Varenda flisa av fiolen kan vara viktig när man ska bygga upp den igen. Men det är också väldigt roligt när man reparerar ett instrument och får det att fungera. Ibland kan det visa sig vara ett riktigt bra instrument fast man inte trodde det från början! Staffan jobbar kvar på Östnor och instrumentbyggandet är främst ett fritidsintresse. Under sommaren har det gått lite på sparlåga. – Jag har byggt en spelstuga med lagerlokal för allt material under sommaren. Och det kan behövas. För verkstan är på intet sätt överdimensionerad. Men funktionell. På en bänk ligger ett renove-

ringsobjekt. – Det är min dotter Ellinor som renoverar en fiol som skolarbete. Hon går på folk- och världsmusiklinjen i Rättvik. Äpplet och päronträdet, ni vet. I en rad på väggen hänger allt från förstlingsverket till det senaste opuset, som Staffan kallar sina fioler. Och en och annan udda fågel. Från en plywoodfiol målad i kurbits – en ren utsmyckning och knappt spelbar – till en 1700-tals barockfiol som Staffan restaurerat tillsammans med Adam Vaughan i London. Och så ligger förstås nästa projekt på arbetsbordet. – Jag håller på att bygga en "Vinäsfela". Det ska bli en enklare modell av hardangerfela som bygger på hardangerfelans ljud och teknologi. Jag har inte formen helt klar än. Men det ska bli spännande att se vad det blir!

Vacker klang skapade melodi

Jag började spela ganska sent i livet. Jag var 23 år när jag började. Efter ett besök hos de legendariska bröderna Tillman julhelgen 1970, kände jag att jag måste försöka lära mig spela fiol.

Vi den tiden var Tillmännen i god form och det var en helt oförglömlig kväll som väckte ett oanat musikintresse i mig.

Den som lärde mig spela var Gustav Hindrikes, som var en skicklig musiker som spelade all sorts musik.

Det var han och Sven Hökpers som 1980 bildade Floda spelmanslag med Gustav som ledare. Efter att han förlorade synen -89 har jag fungerat som spelledare.

För mig är det viktigt, för inspirationen

och spelglädjen, att få leva ett jordnära liv så nära naturen som möjligt. Att få bruka jord och använda häst i både jord och skog har varit viktigt för mig sen barnsben och även om det många gånger är fysiskt krävande så är det som ett balsam för själen.

Hambo-polskan Skakelpinglan kom till under vinter-OS i Lillehammer 1994.

Jag satt på kälkarna efter hästen upp till fåbodstället Mosselbodarna och lyssnade till den vackra klangen från pinglan

som satt på skakeln när den här melodin kom fram i mitt huvud.

Jag var så rädd att glömma den så jag visslade och trallade den hela dagen och när jag kom hem så selade jag av hästen, gav honom lite hö, och sen gick jag in spelade in polskan på band.

Laget tyckte genast om den och vi har spelat den många gånger.

Text: Jan-Erik Jonsson

SKAKELPINGLA

MUSIK JAN-ERIK JONSSON

UPPT. M.ÄRNBERG

VIOLIN

Gränsträffen och en raket i taket

Den här artikeln skulle handla om Gränsträffen. Det är ett arrangemang som går ut på att spelmanslagen omkring älv mötet (<http://maps.google.se/maps?hl=sv&tab=wl>) träffas, fikar, spelar, fikar, lär sig en låt, fikar, lyssnar på nån som spelar en låt, tar en påtår, spelar tillsammans och efter en tretår knör in sig i bilarna och åker hem.

Det där låter inte så märkvärdigt, men det är kanske därför det kan pågå år efter år. Fika, fiol och lite dragspel funkade. En sökning i arkivet berättar att den första träffen var 1984, så i mars kan man fira 26-årsjubileum. Grattis!

Vi bad Berit Klockar att komma in med en rapport. Hon är ordförande i Floda spelmanslag och centralfigur inom den organiserade spelmansverksamheten i älv mötetrakter. Hon har talat med Katarina Jakobsson som säger att det var trevligt med Gränsträffen.

– Chosefritt med trevliga människor, spelglädje och mycket bra musik hemifrån. Gränsträffarna verkar vara ett suveränt komplement till spelandet i det egna spelmanslaget och de lite större spelmansstämmorna. För mig satt den här kvällen som en gjuften smäck.

– Med exakt 20 år i Mockfjärd och 20 år i Skåne (och några år utomlands däremellan) har jag tack vare jobbet

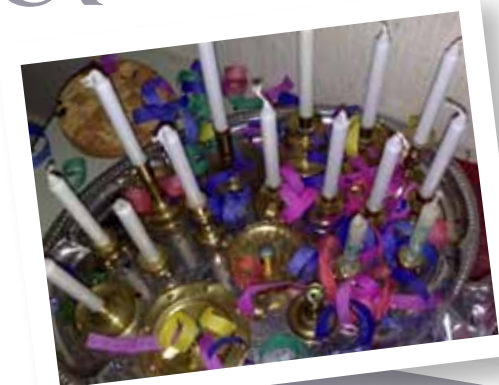
nu ett ben i båda landskapen och tillbringar halva tiden i vardera. Jag har spelat fiol länge men inte så intensivt. Kalle Almlöf tyckte en gång att jag väl kunde spela lite "mitt milla kurso å"... Så nu när jag har chansen att spela lite mer regelbundet. Ska jag lära mig många fler låtar hemifrån och så äntligen ge mig i kast med Frisell."

Jag ringer upp Berit för att få höra lite mer men då har de just skjutit av en raket å hon.. "det blev en jävla smäll... inomhus. Det var en knapp man skulle vrida innan. Det smäll... tavlorna sitter på sniskan... vet inte vad som... glitter och serpentiner.."

– Ingen kom till skada, intygar Berit. Hon köpte den på Dollar store i Borlänge för 30 kronor.

– Den kan ju inte vara farlig om de säljer den leksaksavdelningen, säger Berit.

Text: Thomas Fahlander
Foto: Berit Klockar

Mollepriset till Emil Ridderstolpe

Emil Ridderstolpe får Mollepriset i år. Emil är 25 år och studerar på Musikkonservatoriets folkmusiklinje i Falun.

Mollepriset är instiftat till minne av Per-Olof Moll, spelman med Särnalåtarna främst. Per-Olof Moll hade rötterna i Särna, växte upp i Stockholm och Karlstad och gick bort 2010. Han förde traditionen vidare efter Skår Arvid och Spak Erik.

Motivationen lyder: "För att med nyfikenhet och stor iver ha visat genuint intresse för

låtskatten från Särna. Med noggrannhet och sinne för detaljer har han tagit till sig traditionen och gjort den till sin egen."

– Jag var på kurs i Särna bara ett halvår efter jag börjat spela fiol. Jag träffade Kalle (Almlöf), Molle (Per-Olof Moll) och Pelle (Hardenstam) och det gjorde stort intryck på mig. Emil är från Östhammar men bor nu på Kvarngatan i Falun, "i Pippi Långstrump-kvarteren" som han kallar det.

Text: Thomas Fahlander
Foto: Per Hardestam

Gunnar Brandin, fiolmakare:

Fort och bra har aldrig gått ihop

Killarna från Liverpool fick honom att spela gitarr. Gubbarna från Boda formade honom till att bli fiolbyggare. Men det tog några år.

Nu är det bara trappträcket som fattas. När det fogats på plats ska Gunnar Brandin bygga fioler igen. Han har två förfrågningar som ligger och väntar.

Gården i Boda har byggts på med en väl tilltagen fiolstuga. Det andas gott hantverk i hela huset – från golvtilljorna till kärnvirket i de renoverade fönstren. I nya verkstaden står stämjärn och hyvlar i givakt. Locket är av till fiolen som är signerad Erik Hedberg 1934. Man har full insyn i den tomma kropp som kan ge så mycket fantastiskt ljud.

– Den här har inte varit uppsträngad på över 30 år och jag ska fixa till den från grunden. Då kan man passa på att titta till insidan – till exempel om den är klossad på ett bra sätt, säger Gunnar.

Bland instrumenten finns en oemotståndlig oktavfiol. En liten viola – bara 25 mm längre mensur än en vanlig fiol. Den är strängad E-A-D-G och har samma grepp, men Sparf Fars polska mullrar ut en oktav lägre.

I hyllan vilar några tätvuxna ämnen ur den där granstocken som HansOllas Jonas fick hem från Orsa finnmark en gång på 1940-talet. Jonas visste vad den dög till.

En dag många, många år senare ringde Jonas och sa: "Gunnar, nu får du komma hit och hämta bitarna. Du vet var de ligger".

En fiolbyggare kan ha framförhållning som omfattar flera generationer.

Beatles och bodagubbar

I begynnelsen var det spelmanslaget med alla gubbarna – Røjås Erik, Jöns Jonas, HansOllas Jonas. På kalasen och hemma i stugan spelade Karlbergs Anders, Pål Olle och Laggar Anders.

– Jag finns med som barn till den tidens spelmän. Men det är Beatles som får mig att börja spela, så det blev naturligtvis gitarr och det var ingen som tyckte att det var fel, säger Gunnar.

Tio år efter Beatles slår Den Svenska Folkmusiken igenom.

– Då gick jag till min morfars syster som var gift med Jöns Erik. Han plockade fram en av sina fyra fioler och sa "gå till Jöns Jonas så strängar han upp den". "Va kul", sa Jöns Jonas när jag kom med fiolen. Sen gick jag vidare till Røjås Erik och frågade om han kunde lära mig några låtar.

Det blev mycket mer än så. Varje onsdag satt han i köket hos Røjås Eriks och Elin. Det utvecklades till en ritual. Först skulle Eriks svärfar höra sig för om hur det stod till i byn – och i världen.

– Där satt jag i soffan och småpratade med Jerk Anders, eller Jerk Anders Andersson som han faktiskt hette. Till kvällsfikat hade vi våra bestämda

platser. Jag blev en del av familjen – och en lagspelare i Boda spelmanslag, säger Gunnar.

Fiolbyggare mitt i livet

Långt senare blev han fiolbyggare. Mitt i livet stod Gunnar plötsligt utan jobb. Så han började på folkmusikkursen hos Jonny Soling på Malungs folkhögskola.

– Då kunde jag redan massor av låtar, men det var väldigt utvecklat att få jobba med det tekniska och det är så dansande att få spela solo inför publik.

– Jag var äldst, så klart. Än idag känner jag en väldig tacksamhet gentemot gängen som jag delade det där året med.

Att söka fiolbyggerutbildningen i Leksand blev en närmast logisk följd.

– Där började alla i princip från noll. Sedan fick vi ge oss iväg till fiolateljéerna i Cremona och Paris – och Lima. Fiolbygge är ju så speciellt, det går väl tre fiolbyggare på miljonen, ungefär.

Fast samtidigt ligger det nära till hands för många spelmän.

Gubbarna som spelade i Boda hade en väldig koll på instrumenten. Och Dahl Jonas, min morfar som var snickare byggde en, borta i Amerika.

Fiolbyggervardag

En fiolbyggers vardag handlar mycket om att reparera, renovera och tagla om.

På arbetsbordet har Gunnar en fiol som är byggd av fiolbyggaren Erik Hedberg 1934. Den har inte varit spelad på många år och ska fixas till från grunden.

Gunnar Brandin tar emot hemma i Boda. Huset har byggts till för att ge plats åt en fiolbyggerateljé.

► Gunnar har byggt 14 fioler – och en stråke.

Ett fiolbygge tar två månader. Man måste ha tillgång till mycket ostörd tid, för det kräver en väldig fokusering. Glädjen ligger i att få arbeta med materialet, det är så spännande att se fiolen växa fram och sedan hur den blir att låta.

Men att renovera och fixa är också att vara en vägledare. Att välja instrument är något väldigt personligt. Man kan inte bara sätta en fiol under hakan på någon och säga "det här blir bra".

Jag skulle önska att fler unga fick tillgång till fioler som hjälper dem att ut-

vecklas. Ibland verkar det svårare att lägga tusenlappar på just fioler än på annan dyr utrustning som anses nödvändig för fritidsaktiviteter.

Han menar att folkmusikgenren har en väldig kvalitet som lockar också dagens unga. Den fortsätter att vara generationsöverskridande precis som när Gunnar gick till Røjås Erik och bad om ett par låtar.

– När jag började i spelmanslaget var Knapp Britta den enda tjejen. Det är skillnad mot nu. De yngre tar för sig och kan spela låtarna i sin genuina form men också använda musiken helt fritt.

Morfar Jonas Dahl, kom hem från Amerika när depressionen slog till på 1930-talet. Han blev nästan 100 år och hann inviga Gunnar i det hantverk som långt senare resulterade i nya stugan på Östra Boda Klittgatu. Bygget tog några år.

– "Fort och bra har aldrig gått ihop", kommenterade "Bäcköns Erik" en gång när jag beklagade att snickarjobbet som jag, HansOllas Jonas och Røjås Erik hölls med gick så långsamt, säger Gunnar.

”Han ville förstås göra sitt bästa och drog till med sin värsta polska, men hajade till i början, ty han tyckte sig aldrig ha fått en sådan klang i sin fiol förr. Han spelade, och dansen blev otroligt livlig, yster och intensiv. Till slut hade han tröttnat ut alla de dansande, men fortfor att spela...”

(Svenska låtar, om Höök Olof Andersson)

Foto: Thomas Fahlander

Bosse Önander:

Utan en bra ton är fiolen inget att ha

Pappa Tage plockade ner en dammig fiol från vinden och började mecka med den i köket hemma i Ludvika. På en stol satt femåringen Bosse och tittade på. Det skulle dröja 30 år innan han fick fullt utlopp för den dröm han fick då – att bli fiolbyggare.

Bosse Önander lägger in ett vedträ. Pan-nan står mitt i verkstaden och man får hoppas att han inte tar miste på veden och langar fiolvirke in i elden. Risker finns, för Bosse har lagrat upp virke i stugan som ska räcka till 90 fioler – ett livsverk.

Stugan på Dammvägen i Bjursås ser ut att vara minst 100 år, men är helt nybyggd. Bosse har gjort en egen plan-lösning, hittat gamla fönster på Blocket, varit fiffig med golv och socklar, köpt pärlspont här och gamla dörrar där. Och resultatet är.. värt en egen resa.

Genom musiken träffade han Anette och började pendla från Grängesberg, där han bodde och hade sin verkstad, till Bjursås. I längden blev det tröttsamt. Till sist tog han ett hörn av Anettes gård och byggde sig ett eget hus.

Pappa Tage var musikintresserad, spelade fiol och lyssnade på Jussi Björling. – När morsan var borta skruvade han upp volymen så det dånade i huset, berättar Bosse.

Han började spela fiol i lågstadiet och utvecklades snabbt.

– Jag satt i köket med kassetbands-spelare och spelade in mig själv flera gånger med andra och tredjestämma. En bra övning, säger han lite blygsamt.

– Morsan var frisör och kände de andra frisörerna i stan och en av dem, Olle Nyström, hade ett stort hus och i källaren satt han och byggde fioler på kvällarna.

Bosse var bara tio år och när de andra spelade fotboll och hockeys så hängde han hos fiolbyggare.

– Spelmannen Ernst Danielsson var riktigt duktig på stall. Han tittade på fina Hill-stall, mätte och funderade och jag kom dit och spelade, berättar Bosse.

Ernst granne var Erik Deljeskog, gemenligen kallad Fiol-Pelle. Han hade

varit radiohandlare och en av kunderna betalade med en koffert fioler och vips var Pelle fiolhandlare. Med åren kom han över mästarinstrument, bland annat en Amati som Bosse fick spela på.

– Det var mycket fiolsnack med gubbarna. Jag åkte runt på moped var och varannan dag och det blev spel långt in på nätterna så betygen blev lidande och morsan surade.

Ganska tidigt fick han idén om att bygga en egen fiol. Kompisar tyckte att han skulle söka in till fiolbyggarutbildningen i Leksand, "men jag var för blyg" säger han och berättar om hur han istället använde de kunskaper han fått av gubbarna han mött och när det var dags för tagluff gick resan direkt till Cremona i Italien, hemstad för 150 fiolbyggare.

Ett försök att utbilda sig till musiklärare på Sjövik slutade i katastrof, som han säger. Istället för harmonilära blev det bygge av två fioler i folkhögskolans snickeri.

Åter hemma i Ludvika ställde han in sig i ledet och blev montör på Asea (nuvarande ABB). Men på kvällar, helger och semestrar hängde han över lock och boten, hals och snäcka, skruvlåda och stall. Reste han någonstans var fiolen resans mål. För 13 år sedan sa han upp sig och blev fiolbyggare på heltid.

– Det var en underlig känsla att gå till jobbet och veta att man skulle säga upp sig, minns han.

Bosse hade träffat amatörbyggaren Bengt Ström i Gonäs som var beräkningsingenjör. Han kom att bygga åtta fioler, inte fler. Men hans idéer överfördes på Bosse. "Han hade en del saker som var genialiska" säger Bosse och man förstår att det är yrkesknep som han gärna behåller för sig själv.

– Han var helt ointresserad av att göra en

snäcka, det tyckte han bara var dekoration, han var helt inriktad på ljudet.

Fiolens välvning är till för att dels åstadkomma ett bra ljud, men främst för att göra instrumentet hållbart och han jämför med hur man bygger broar där en välvd bro förmår att bära större tryck än en platt bro.

Hans förebild är italienaren Guarneri del Jesu (1698-1744). Italienarens fioler är kända för att ha en stark ton, men utseendet varierar.

Vid en första snabb anblick kan de verka slarvigt utförda. Snäckan kan vara oregelbunden, f-hålen osymmetriska, men tonen... Prismässigt ligger Guarneris instrument på samma nivå som Stradivaris.

Guarneri ligger nära Bosses ideal. "Det spelar ingen roll om fiolen är vacker, om den inte har en bra ton är den inget att ha. Tonen ska vara som en svetslåga. Det ska vara kärna och pregnans [innehållsrikt] som gör att speciellt dubbelgrepp och flageoletter klingar fullt ut."

Stugan, verkstaden är fylld av vackra verktyg, hyvelbänkar, en bandsåg, fiolvirke, ett hammarklaver, en tramporgel, en snygg vedpanna, mandoliner, en banjo, en mandola, en stor katt, eldvod och fioler, kanske 50-60 stycken, herregud, jag har aldrig sett så många fioler, var har han fått tag på dem, och där en harding, och hur, hur får man tag på så mycket fioler...

Vi går omkring i denna skog av klingande tonverktyg och så säger han att han hörde tenorerna som barn, Jussi Björling och hans kollegor. Caruso sjöng med en manlig röst som en Stradivari och Jussi sjöng som en Guarneri i tredje läget, som en flöjt.

Text & Foto: Thomas Fahlander

Sparf Anders:

Om fiolens och kroppens akustik

Avsnitt 1: Stråkarmens dolda egenskaper och den besvärliga E-strängen.

Det var i Edsbergs slott, som jag första gången blev varse att en violins röst och klangfärg inte var konstant lika vid samma kontaktpunkt, hastighet och tryck utan att stråkarmens muskelmassa och individuella tonusgrad bestämmer tonens klang.

Det var nog år 1981, som jag följde min son Nils-Erik till Edsbergs gamla slott, där Sveriges Radio startat egen undervisning före Sven Karpes tid på Musikhögskolan. Svårigheter med rekrytering av tillräckligt goda stråkmusikanter till Radioorkestern föranledde Radion att starta egen utbildning.

Lärare blev professor Endre Wolf London, som en tid varit Radions konsertmästare och den musikalske Lars Frydén som med sitt glänsande spel på Musikmuseets stora Maggini, sin psykologiska anknytning av såväl tonarter som den allmänna Pytagoreiska 7-tonskalan till mänskligt känsloliv:

Variationen mellan allt ljusare sinnesstämning och högre siffermässig poäng uppåt, i notskriften illustrerad med stegeliknande symboler, kallad kors, där en steg (G-dur) innebar ETT steg ljusare än neutrala C-dur, tre höjningstecken A-dur = tre steg ljusare än C-dur och sex tecken lika många poäng ljusare sinnesstämning.

I motsvarande grad var enligt Lars ett spadeliknande sänkningstecken ett uttryck för mörkare sinnesstämning med ett poäng lägre.

Melodisk spänning

Den knappt kännbara skillnaden i psykologisk ljushetsgrad är så liten att den kan bestridas av de, som hänvisar till att den saknar stöd i den akustiska verkligheten.

Jag hörde den HÄVDAS av den religiöse Rolf Davidsson, sedermera musikrektor i Bergen i Norge och BESTRIDAS av Nils L. Wallin, rektor i Ingesund ARVIKA.

Men behovet av ett differentierat uttryck för motsvarande ljusare och mörkare skiftningar i själen, skapar BEHOV av ljusare och mörkare tonarter PSYKOLOGISKT. Likt Gud, i avsaknad av materiellt VERKLIGHETSunderlag, och kan bestridas på materiell grund, men är PSYKOLOGISKT försvarlig som spöke.

Jag trodde att Lars Frydén 1981 skulle vara samma glänsande violinist som 25 år tidigare. Men nej. När han nu 1981 tog stråke och den violin ur Nils-Eriks hand, som jag byggt och vilkens ton han hade beställt med orden: "Tag och bygg en fiol

"Inte ens hans värdefulla Guarneri höll måttet vid jämförelse."

med en ton på G-strängen som den lånade Maggini-fiolen. Jag har ingen fiol, med den tonen på G-strängen!" (Jag hade 1978 valt att kopiera vår TESTÖRE-violin från Italien. Och när den var färdig, spelade Nils-Erik hellre på kopian, än det förnämliga originalet, därför att den hade mera utpräglad altkaraktär).

Den ton, som Frydén med sitt barockstråk drog ur instrumentet var odrägligt mörk. Jag hade inte trott att en fiol kunde låta så. VAD VAR ORSAKEN? Jo, de 25 åren som förflutit hade farit grymt fram med sitt offer som violinist. Han hade drabbats av "danssjuka", en förlust av normal MUSKELTONUS. Bland annat

de muskler, som stagar kotpelaren och hindrar den att rasa ihop, är försvagade, balansen är rubbad och den drabbade i långt framskridet stadium rör sig som berusad med överdrivna rörelser som dans. Därav namnet.

Jag grubblar i vaket tillstånd efter en rimlig orsak till att nedsatt muskeltonus i en stråkarm avlägsnar en violins "medfödda" övertoner. Men förgäves. Men efter en remsömn kommer ett ord, en term för materia, som i början ter sig komisk i sammanhanget: DENSITET. Men ändå. Kanske.

Otvivelaktigt blir densiteten i en muskel krampaktigt hög och hård vid hög elektrisk retning och låg och slamsaktigt slapp vid låg sådan. Hög densitet ger hög ton vid resonans och låg ton vid låg densitet.

Från 1980 och framåt hade Stockholms Fiolbyggarklubb sina årliga fiolprovningar i Edsbergs slott. Den som i växande grad kunde förmörka klangen vid provningarna var Lars Frydén. Inte ens hans värdefulla Guarneri, höll måttet vid jämförelse. Ingenjör,

sedermera docent, Anders Askenfeldt, som hela sitt liv i Akustiska Institutionen vid Kungliga Tekniska Högskolan studerat och registrerat en stråkes olika parametrar, ansåg vid min förfrågan att en stråkarm hade dolda egenskaper, som kunde påverka en fiols ton. Men HUR, är en hemlighet för mig och andra dödliga.

Vid ett tidigt prov, där Bernt Lysell först, därefter Ann-Mari provspelade en fiol med samma stråke, var fiolen mera klangrik när Bernt förde stråken.

E-strängens intonationsproblem

Under hela 1940-talet sysslade jag med forskning på teknik inom musik och be-

► sökte ibland Patentverket. Vid uppmätning av exakta tryckpunkten för en tons plats på en sträng fick jag fram uppgifter på slitageförändringar, tonhöjdsökningar vid nedtryckning, samt att en sträng vibrerar c:a tre millimeter under fingertoppens mjuka del. Överraskande var, att en E-sträng oftare måste bytas än övriga på grund av en hundra mm's slitage. – Om strängen är felfri och ej trycks ner, finns strängens oktav halvvägs mellan sadel och stall. Stryker man med stråken just där, försvinner den typiska fioltonen och låter som en blockflöjt.

Vid samma försök med en cello vägrade den att vibrera. En hundradels mm's slitage på E flyttade dess oktav hela tre mm närmare stallet. Medan en hundradels millimeters förslitning på A, D och G förflyttade tonen endast EN mm högre. Att E-strängen var av stål, förlängde inte dess livslängd.

Jag kom med i Karpes första violinpedagogiska examenskurs som privatist. Av sex sökanden från den treåriga solistutbildningen togs också tre in preliminärt, men två av dem sparkades efter första året för kraven hade skärpts. Endast den solist, som studerat två år i Paris nådde examen, tillsammans med Fritz Naur,

Norge som var bättre violinist än vi (men fick gå hela året i gehörstråning för Madeleine UGGLA, och lovade henne en flaska vin om han blev godkänd!).

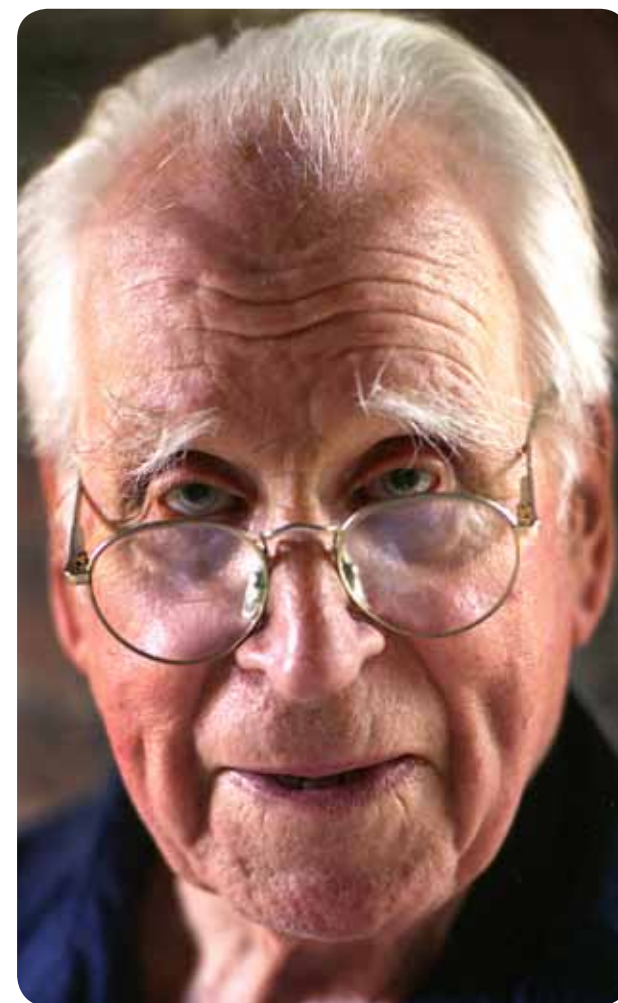
Under kursen, som vi tre fullföljde och nådde examen 1956, hände det att elever hade svårigheter med intonationen på grund av slitna E-strängar. Jag minns särskilt en flicka som inte fick någon hjälp. Hon var bedrövad för att hennes framtid stod på spel. Om man har tjocka fingrar har man lättare att justera tonhöjden, men hennes fingrar var smala och beroende av felfria strängar. Jag sade till flickan:

– Det är fel på E-stängen. Byt den, så spelar du rent!

– Hur kan du veta det? Hörde jag den elev som studerat i Paris säga.

– Jag hör det, svarade jag, men utvecklade inte närmare vad jag lyssnade till. Hon bytte sträng. Och glad var hon när hon nu kunde spela rent. På strängar som var befriade från så kallad VARG. Ett gissel i stråkinstruments historia. Det är fråga om långsgående vibrationer. STRINGTEORIN i astronomin behöver utredning!

Text: Anders Sparf
Foto: Thomas Fahlander

Soling laddar för en ny Jonnykurs

Det blir en Jonnykurs på Malungs folkhögskola också i höst. Själve Jonny Soling – orsaspelmannen och musikpedagogen – fyller 67 i år och blir pensionär på riktigt, men kommer att leda den ettåriga kursen i folkmusik på fiol i ytterligare ett år.

– Det är helt enkelt så kul, säger han. Jonnykursen ger en fördjupning i svenskt traditionsspel. Med hjälp av en rad gästlärare som till exempel Kalle Almlöf och Björn Ståbi, betar man av ett par hundra låtar under ett läsår. På köpet ger det en hel del musikteori i praktiken. En viktig del är att reflektera och skapa goda rutiner för att utveckla sitt spel under hela livet.

Själv började Jonny spela fiol vid 25 års ålder. Han fick göra upp med myten om att folkmusik är något som nästan sitter i generna och bara kan läras av den som börjar tidigt.

Min metod är att få folk att använda sin nyfikenhet. När man sedan knäcker koderna och upptäcker alla dessa mönster är det lätt att inse att kvintcirkeln faktiskt finns också i de fioler som spelas av spelmän. Det kan man ha väldigt mycket

hjälp av, inte minst om man vill utveckla sitt stämspel, säger Jonny.

485 personer har gått Jonnykursen sedan den startade för mer än 30 år sedan. Terminskursen som i många år drevs av Kalle Almlöf har blivit "Patrikkursen" med Patrik Andersson som huvudlärare. Där finns också kurser i folklig vissång med Maria Röjås och Anders Larsson som ordinarie kursföreståndare.

Räknar man ihop alla kurstillfällen från tvådagarskurser till helårskurser har över 13 000 elever spelat, sjungit och dansat i Malung genom åren. Malungs folkhögskola är ett begrepp bland folkmusiker på platser som San Francisco, Rinkeby och Grophansdorf. Bland fioleleverna hörs just nu mest skånska och västsvenska idiom. Dalmål förekommer knappast alls.

Text: Stig Meiton

Fakta

Malungs folkhögskola har inga inträdesprov. Vid antagningen gör skolan en bedömning av elevens behov och intresse. Att gå på folkhögskola är gratis och berättigar till studiestöd via CSN.

Utbildningen är öppen för vuxna människor alla åldrar.

Läs mer på:
www.malungsfolkhogskola.se

Sista ansökningsdag: 14 maj.

Efter Anders och Ingrid USA-tripp:

Rättvikarnas Gånglåt på amerikanska på cruisingen

Chicago spelmanslag tog emot oss med glädje. Det var ett spelglatt gäng som älskar att spela all folkmusik. Vi delade med oss av Svenn Swenns notsamling av Rättviks spelmanslags standardrepertoar och de blev entusiastiska. Intresset var det inget fel på. Tänk att vår musik spelas så avlägset bort med sån glädje. Otroligt.

Över till Minneapolis och träff med gren av emigrerade spelmannen Edwin Jonsson från Röjeråsen Rättvik. Paul Dahlin med son Daniel och Bruce Jonsson härstammar från Edwin Jonsson. De spelar mycket genuint gammaldags Rättvikslåtar som spelades i början på 1900-talet, och med stor inlevelse.

Säbb Anders fick för ca 20 år sen utav Paul höra Rättvikarnas gånglåt spelas på ett annorlunda sätt. Det var den ursprungliga varianten som bevarats av amerikanerna medan den här hemma förvandlats från spelman till spelman.

Vi bjuder här på noter till Rättvikarnas gånglåt på amerikanska som vi kallar den. Med oss från Paul och Daniel Dahlin fick vi 18 låtar som ska övas i Rättviks spelmanslag under våren och framföras i kyrkan under Musik vid Siljan i juli nästa år. Medlemmar från ASI spelmanslag Minneapolis kommer att medverka då, vilket vi ser fram mot.

Vidare gick resan till San Francisco och en dag skulle vi besöka fängelset Alca-

traz där Al Capone tillbringade några år. På parkeringen mötte vi svenskar. Frågade var de kom ifrån. Rättvik blev svaret. Mycket märkligt sammanträffande tyckte vi så långt hemifrån. Då sa den långa grabben "Ja". Täpp Johns son. Farsan!!! Hur stor är chansen att man ska träffa sonen till en spelkompis så långt hemifrån och på samma tid och plats? Ibland blir man stum.

Som hälsning från Los Angeles spelar vi Al Capones vals som Blecko Mats lärt laget. Möt oss på Lerdalsstämman i mars får ni höra den live.

Sen for vi efter kusten i bil ner till Los Angeles och besöka kusin på Säbbmors sida som bor i bergen med sin sambo från Kalifornien i ett stort hus som brann ner till grunden i den stora branden för några år sen och sedan byggdes upp igen.

På gården står en gammal Oldsmobil cabriolet i min favoritfärg. Den ska säljas och får jag som jag vill kommer vi få se Säbb Anders med fru och hatt och katt

glida fram under cruisingen i Rättvik i sommar spelandes Rättvikarnas på amerikanska på hög volym.

Vi besökte Orespelmannen Chris Gruber med fru Diane. De äger Kättingsmedjan i Furudals Bruk tillsammans med dansutlärarkollegan Cameron. Varje sommar, i augusti, anordnar de spelmansstämma tillsammans med Börje Sommar.

I en liten landsortsskola två timmar från L.A bland citronplantager träffar vi Chris och Cameron och deras glada dansgång. Där lärs våra polskedanser ut till ett gäng intresserade amerikaner. Tänk att det fortfarande finns sån glöd och entusiasm för vår svenska folkmusik kultur över there!!!

Mycket lyckad resa och nya kontakter knöts. Vi reser till Seattle nästa gång där det finns många spelmän som längtar efter impulser hemifrån landet i norr med den vackra naturen och musiken.

Text: Ingrid Säbb

Nyheter från Folkmusikens Hus arkiv

För ca 5 år sedan arbetade Joel Bremer intensivt med att katalogisera det inspelade materialet från Gordon Tracies samlingar i Seattle. En liten del av hans samlingar har donerats till Svenskt visarkiv, och det materialet finns nu tillgängligt för vanliga besökare i FIOL.

Det rör sig om privatinspelningar med en tonvikt på Dalarna, där både den äldsta och den yngsta är inspelade vid konsert i USA; Nylandspojkarna 1950 och Jonny Soling & Pål-Olle 1984. Där emellan finns en fascinerande samling inspelningar; Tillmännen 1950, norska langeleik-spelare från radio, en 11-årig Björn Ståbi, Dalaföreningens möte på

Stockholms konserthus med hyllning av Hjort Anders 85 år, Jernbergstrion 1951, inspelningar från Nordiska stämman 1970 (föregångare till Nordlek), Musik vid Siljan, men framför allt mycket inspelningar med Knis Kalle och gäster hos honom.

Vi har nu också skannat och katalogiserat Røjås Jonas inventering av musik från Boda 1951-1956, liksom hans inspelningar som legat hos oss en tid. Inspekningsarna är dels av program med anknytning till Kappelsberg, dels av honom själv där han spelar eller sjunger Boda-låtar.

Text: Tommy Sjöberg

Fakta:

FIOL är ett datoriserat arkivsystem för audiovisuella media. Läs mer om programmet här: <http://www.fiolmedia.com>

Om du vill kan du testa FIOL webbdatabasen för folkmusik och folkdans som Folkmusikens Hus tillhandahåller. Det finns en länk dit från deras hemsida <http://www.folkmusikenshus.se> eller så knappar du in följande adress direkt i din webbläsare: <http://212.112.53.194:8081>

Rättvikarnas Gånglåt efter Edvin Jonsson

2011 Uppteckning: Vikes Kalle

Violin

10

Vln.

20

Vln.

29

Vln.

39

Vln.

48

Vln.

58

Vln.

67

Vln.

76

Vln.

Barn- och Ungdomsstämman på Dalarnas Museum

Söndag den 6 maj kl 13-18
Buskspel i korridorer och bakom montrar
Konserter & Workshops!

13.00 Unga lag och grupper från Dalarna
15.00 Från arkiv till Scen med Konservatoriet Folk
17.00 Treva

Spela med TREVA!
Workshop där bandet lär ut en av sina favoriter
Deltagarna spelar låten på Treva's konsert

jon.holmen@folkmusikenshus.se 076-1466999

Arrangeras av
Dalarnas Museum
i samarbete med

DAL FOLK
FOLKMUSIKENS HUS

Dalarnas
Spelmansförbund

FolkFolk
MUSIK & RÅD

Bilda
Studieförbundet Bilda
GävleDala

Ungt Folk på Folkmusikens Hus sönd 22 april kl 10.30-17.00

Vi kommer bli att fila på några av allspelslåtarna inför Bingsjöstämman (jorå, det står inte på förrän det är sommar!) Men vi kommer även att jobba med andra låtar, allt från nybörjarlåtar till polskor som får fingrarna varma och stråken att glöda. Alla kan vara med, vi delar in oss i olika grupper efter hur mycket vi har spelat.

Vi bjuder på fika, men lunchen får man fixa själv. Vi går ut och äter pizza (ta med er matpengar), eller så tar man med sig egen matsäck som kan värmas i köket på Folkmusikens Hus.

Anmäl er till Ola Bäckström
ola.backstrom@folkmusikenshus.se eller 070-544 54 28

Kursen är gratis om du är med i Dalarnas Spelmansförbund, annars kostar den 100 kr. Är du inte medlem kan du bli det.
Medlemskapet kostar 75 kr/år om du är under 17 år och 150 kr/år om du är 17 år eller mer. Betala till Dalarnas Spelmansförbund, Pg 299528-0

Dalarnas
Spelmansförbund

FOLK
MUSIKENS
HUS

Bilda
Studieförbundet Bilda
GävleDala

17-19 maj 2012 HOVRA- STÄMMAN

MYSIGT
MUSTIGT
MUSIKALISKT!

www.folkmusikenshus.se
www.hovra.com/hovrastamman

ARR: FOLKMUSIKENS HUS I SAMARBETE MED HOVRA BYFÖRENING, ESSARLIGAN, BILDA GÄVLEDALA, MUSIK GÄVLEBORG, ESTRAD LJUSDAL & STF VANDRARHEM HOVRA

TÄVLINGEN Årets unga folkmusikband

9-10 november 2012
UNDER FOLKMUSIKNATTA I FALUN

Anmälan senast 30 september till
lotta.johansson@folkmusikenshus.se

www.folkmusikenshus.se

FOLKMUSIKENS HUS

Bilda
Studieförbundet Bilda
GävleDala

FOLKMUSIKENS HUS VÅRPROGRAM 2012

RESIDANS: DANS MED VUXNA - 16 feb kl 19.00
OBS: Sveasalen, Leksand. Lustfylld och underhållande folkdansföreställning! Koreografi: Carl Olof Berg. Kläder: Sätergläntan. Entré: 160 kr/120 kr medlem/80 kr studerande. I samarbete med Kulturföreningen Paraden.

NILS HOLGERSSON MED VÄSTANÅ TEATER - 23 feb kl 19.00
OBS: Rättviks kulturhus. Ett flygande äventyr, genom de djupaste skogar, över de blåaste berg. Entré: 230 kr/180 kr medlem/100 kr studerande.

SJUNG UT - FRÅN BERGEN TILL FÄLTEN - 3 mars kl 09.30-16.00
Kurs i sånger och sångstilar från Balkanländerna. Är du det minsta röstintresserad är du välkommen!

BALTIC CROSSING - 21 april kl 19.00
Fem killar från tre länder förenas kring bra musik. Ian Stephenson - gitarr, knappdragsspel, Andy May - säckpipor, Anti Järvälä - ståbas, mandolin, Esko Järvälä - fioler samt Christian Bugge - fiol. Entré: 180 kr/150 kr medlem/100 kr studerande. I samarbete med FolkmiX - Gävleborg.

ØSTERDALSMUSIKK MÖTER ABRA MAKABRA - 31 mars kl 19.00
OBS: Stadsteatern, Falun. Tio av nabofylkets bästa jazzmusiker spelar låtar från Inlandet. Fäbodjazz av bästa märke alltså! Entré: 250 kr/200 kr pensionärer/100 kr student/0-16 år gratis. Förför: Visit Falun. I samarbete med Musikk i Hedmark, Länsstyrelsen i Dalarna, Trust Hedmark-Dalarna & FaluFolk.

JENS NYPLASS, JAN FROSTVOLL OCH OLE JØRGEN TAMNES - 23 mars kl 19.00
Grovt, grannt och andrastämmor utlovas. Vi ordnar naturligtvis dansgolv för den danssugne! Entré: 140 kr/100 kr medlem/80 kr student.

ÖPPET HUS FOLKMUSIKENS HUS - 24 mars kl 10.00-16.00
Det är spelmannsstämman på hotell Lerdalshöjden och vi håller öppet hela dagen. Exakt program är inte klart än men kl 13.00

För mer information: Jill Ann Johnson, jillann@uw.edu
Anmälan: www.folkmusikenshus.se Avgift: 500 kr.

Förköp: www.folkmusikenshus.se där inget annat anges. Telefon 0248-79 70 50. Med stöd av Bilda GävleDala.

Bilda
Studieförbundet Bilda
GävleDala

Folkmusikutbilda dig i Falun!

Nu kan du gå både på gymnasie- och eftergymnasial folkmusikutbildning på Musikkonservatoriet i Falun!

Den gymnasiala utbildningen är treårig, förutom kärnämnen har du huvudinstrument, ensemblespel, musikteori, musikhistoria, m m.

Den eftergymnasiala utbildningen är ettårig och högskoleförberedande.

I båda utbildningarna möter du förutom huvudsvarig lärare några av våra mest namnkunniga folkmusiker/pedagoger som gästlärare. Utbildningarnas innehåll har naturligtvis ett folkmusikaliskt perspektiv, vilket betyder folkmusikalisk fördjupning även i ensemble, teori, historia m m.

Ansökningarna skall vara inne före 15 mars. Intagningen sker under våren via intagningsprov

ANSÖKNINGSHANDLINGAR:
Musikkonservatoriet Falun,
tel 023-490 213, Daljunkareg 11,
791 37 Falun
musik.konservatoriet@ltdalarna.se
www.musikkonservatoriet.com

INFORMATION:
Folkmusikens Hus i Rättvik,
tel 023-79 70 50, Dalagatan 7,
795 31 Rättvik
info@folkmusikenshus.se
www.folkmusikenshus.se

MUSIKK I HEDMARK
www.musikkihedmark.no

MUSIKK I HEDMARK presenterer:
Torgim Sollid [trompet] | Helge Lien [piano] Birger Mistereggen [slagverk]
Sigurd Hole [bass] | Jørn Halbakken [fele] | Sigrun Eng [cello]
Guro Gravem Johansen [sang] | Margrete Nordmoen [sang]
Tom Steinar Lund [gitar] | Morten Halle [saksofon]

Østerdalsmusikk

+Abra Makabra [S]
Lördag 31. mars kl. 19:00
Stadsteatern, Falun [S]

Billetter: 250,-/200,-/100,- (eks.avg.)
Falu Turistbyrå 023-830 50 | www.visitfalunborlange.se
For mer informasjon: www.musikkihedmark.no

LERDALS-STÄMMAN

med Dalarnas spelmansförbunds årsmöte

RÄTTVIK

23-24 mars 2012

HOTELL
Lerdalshöjden

Orsa Folk

Folkmusik & Dans i Orsa 30 mars – 1 april 2012

PERS HANS OCH
ALEXANDER OLSSON

CLOCKWISE

OLLE & PERRA MORAEUS
MED JOGGA ERNLUND

ORSA SPELMANSLAG

MALUNGS SPELMANSLAG

EVA KARLSSON

BRITA STRÖM & JON HOLMÉN

BRITT-LIZ JÖNSSON

*Konserter, dans,
kurser, kyrkkaffe*

Läs mer på: www.keling.nu • www.folkmusikenshus.se

Arr: Teaterbaren, Studieförbundet, Orsa Spelmanslag, DalFolk – Folkmusikens Hus, Orsa församling, Orsa Kommun, Orsa Musikkompani & Bilda GävleDala

Fredag kväll

Incheckning på Hotell Lerdalshöjden. Spelmansmusik, dans och "buskspel". Varmrätt serveras till 22.00.

21.00 Allspel

21.30-01.00 Dans till spelmanslagen

Lördag

10.00-16.00 Program på Folkmusikens hus.

13.00 Konsert med Musikkonservatoriets folkmusikelever.

16.00-17.00 Spelmansförbundets årsmöte (Folkmusikens hus).

19.00 Festmiddag på Lerdalshöjden, allspel, "buskspel" och dans till spelmanslagen.

Vad kostar det fredag till söndag?

Helpension inkl. festmiddag: 1150 kr/person i dubbelrum (enkelrumstillägg 200 kr).

Endast boende och frukost: 950 kr/person

Lunch lördag: Ala Carte

Festmiddag lördag (buffe'): 250 kr

Utförligt program för stämman kommer att finnas i receptionen. Se även föreningarnas hemsidor!

Anmälan

till dansspelning fredag och lördag kväll görs till Jon Holmén senast 9 mars.

tel: 076-1466999

e-post: dsf@folkmusikenshus.se

Beställ nu...

Alla beställningar av husrum och mat görs direkt till hotellet (helst lagvis).

Hotell Lerdalshöjden Rättvik

tel: 0248-511 50, therese@lerdalshojden.se

FOLKMUSIKENS HUS

Dalarnas Spelmansförbund

Kalendarium

FOLKMUSIKCAFÉ, HJORTNÄS BYSTUGA

14 mars kl 19.00 Ann & Leif Elving, folkmusik från Hälsingland. Info: www.hjortnas.com eller www.atra.se

DANS- OCH SPELKVÄLL, NEDRE GÄRDSJÖ BYSTUGA, RÄTTVIK

17 mars kl 19.00 Prova på att steppa till schottis med dansinstruktör Emil Bewö. Kl 20.00 Dans till traktens spelmän samt öppen spellista för spelsugna gäster. Buskspel hela kvällen i alla utrymmen. Kaffeservering. Inträde, frivilligt för hyran av bystugan. Välkomna!

JENS NYPLASS, JAN FROSTVOLL OCH OLE JØRGEN TAMNES, FOLKMUSIKENS HUS, RÄTTVIK

23 mars kl 19.00 Tre traditionsbärare från Rørosdistriktet inleder årets stämma på Lerdalshöjden med god och gammeldags traditionsmusik på träfioler. Grovt, grant och andrastämmor utlovas. Vi ordnar naturligtvis dansgolv för den danssugne!

LERDALSSTÄMMAN, HOTELL LERDALSHÖJDEN, RÄTTVIK

23-25 mars Spelmansstämma på hotell Lerdalshöjden för sjunde året i rad! Inga mygg att slåss med! Inget stekvarmt tält att vakna i! Men kul spel, bra mat och sköna sångar!!!

ÖPPET HUS, FOLKMUSIKENS HUS, RÄTTVIK

24 mars kl 10.00-16.00 Det är spelmansstämma på hotell Lerdalshöjden och vi håller öppet hela dagen. Kl 13 ger folkmusikeleverna vid Musikkonservatoriet i Falun en konsert. De har letat i arkivet efter bra, kända eller okända låtar och gjort nya arrangemang. Kl 15 håller Dalarnas spelmansförbund årsmöte. Hela dagen håller butiken öppet, fika serveras mm. Fri entré!

FOLKMUSIKCAFÉ, HJORTNÄS BYSTUGA

24 mars kl 16.00 Krackel Kapell.
Info: www.hjortnas.com eller www.atra.se

FOLKMUSIKCAFÉ I KULTURKYRKAN, FALUN

30 mars kl 18.00-24.00 Konsert: Värsta brudarna; Täpp Jenny Nylander, Täpp Ida Almlöf, Jenny Högberg Bergman, Elisabeth Lagergren, Sofia Svahn, Johanna Tysk, Emma Tysk samt Erika Lystedt. Info: www.falufolkmusikodans.se

ORSAFOLK 30-31 MARS, ORSA

30 mars kl 19.00 Missa inte folkmusikhelgen i Orsa! I år blir det konsert på Teaterbaren på fredagen med Pers Hans och Alexander Olsson, Clockwise och bröderna Moreaus med Anders Tjoppe Jakobsson. På lördagen workshops i Finnskogslåtar och -dans; danskurs för spelmän och dessutom dans till Orsa spelmanslag och Malungs spelmanslag och Eva Karlsson i Hembygdsgården. På söndagen står Orsa spelmanslag för musik under högmässan och under kyrkkaffe. Kom du också!!!

DANSKVÄLL, ORSA HEMBYGDSGÅRD

31 mars kl 19.00-23.00 Polskedans! Orsa spelmanslag med Malungs spelmanslag som gäster.

ØSTERDALSMUSIKK MED ABRA MAKABRA, STADSTEATERN, FALUN

31 mars kl 19.00 Tio av nabofylkets bästa jazzmusiker under ledning av Torggrim Sollid kommer till Falun för att återuppleva den legendariska kultskivan Østerdalsmusikk från 1975. De gästas av inga mindre än 2010 års vinnare av Årets unga folkmusikband – Abra Makabra!

NILS HOLGERSSON MED VÄSTANÅ TEATER, GYMPASALEN, SKATTUNGBYN

31 mars kl 19.00 Västana teater ger ett flygande äventyr. Nils är mobbaren och värstingen. På sina föräldrars gård sprider han sorg och skräck bland djur och människor. När han förvandlas till pyssling förändras perspektiven. Info: www.vastanateater.se

PERSHANS & ALEXANDER, G:A ELVERKET I FALUN

15 april Konsert & filmvisning. www.falufolkmusikodans.se

FOLKMUSIKCAFÉ, HJORTNÄS BYSTUGA

18 april kl 19.00 Maria Jonsson & Ian Carr.
Info: www.hjortnas.com eller www.atra.se

LÄR DIG BODAPOLSKA, ASPEBODA BYGDEGÅRD

21 april kl 13.00-17.30 Lär dig danska Bodapolska med Lisa Hägglund och Anders Gustafson.
Info: www.falufolkmusikodans.se

DANSKVÄLL, ASPEBODA BYGDEGÅRD

21 april kl 19.30-23.00 Boda spelmanslag spelar.
Info: www.falufolkmusikodans.se

BALTIC CROSSING – KONSERT OCH DANS, FOLKMUSIKENS HUS, RÄTTVIK

21 april kl 19.00 Fem killar från tre länder förenas kring bra musik sedan 2004. Storbritannien, Finland och Danmark bidrar med musikanter, låtar och arrangemang. Lättsam, elegant och skickligt framförd musik från hela norden och norra Europa. Ett EU-band!

DANSKVÄLL, ORSA HEMBYGDSGÅRD

5 maj kl 19.00-23.00 Polskedans! Orsa spelmanslag med gäster.

BARN- OCH UNGDOMSSPELMANSSTÄMMA, DALARNAS MUSEUM, FALUN

6 maj Info: www.falufolkmusikodans.se

FOLKMUSIKCAFÉ, HJORTNÄS BYSTUGA

16 maj kl 19.00 Björn Nylander och Erika Lystedt.
Info: www.hjortnas.com eller www.atra.se

HOVRÄSTÄMMAN 17-19 MAJ, HOVRA, HÄLSINGLAND

17 maj kl 09.00 Du missar väl inte årets Hovrastämma?
Info: www.hovra.com/hovrastamman